

Bảo vệ, phát huy giá trị văn hóa

khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc,

thành tựu và những vấn đề đặt ra

NGUYỄN KHẮC MINH*

Khu di tích lịch sử, văn hoá Côn Sơn - Kiếp Bạc nổi tiếng là chốn thiêng liêng và kỳ vĩ vì nơi đây vốn gắn bó mật thiết với cuộc đời và sự nghiệp cứu nước vĩ đại của 2 vị anh hùng dân tộc của đất nước là Trần Hưng Đạo và Nguyễn Trãi; với sự nghiệp hoằng dương Phật pháp, củng cố nền độc lập dân tộc và chủ quyền đất nước của 3 vị tổ thiền phái Trúc Lâm thời Trần là Điều Ngự Giác Hoàng - đức vua Trần Nhân Tông, Pháp Loa tôn giả và Huyền Quang tôn giả.

Trải qua trên 700 năm tồn tại và phát triển, khu di tích lịch sử Côn Sơn - Kiếp Bạc đã trở thành một trong những nơi lưu giữ, bảo tồn di sản văn hoá vật thể và phi vật thể lớn bậc nhất của đất nước. Vì thế, Côn Sơn - Kiếp Bạc đã không chỉ được in đậm trong tâm trí người dân đất Việt, mà còn ngày càng bộc lộ rõ giá trị và tiềm năng to lớn về nhiều mặt đối với quá trình phát triển kinh tế - văn hoá - xã hội của quê hương, đất nước.

Ngày 22 tháng 2 năm 1994, Ủy ban nhân dân tỉnh Hải Hưng (nay là tỉnh Hải Dương) ra Quyết định số 153/QĐ - UB về việc thành lập Ban quản lý di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc trực thuộc Sở Văn hoá - Thông tin. Ban quản lý di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc có chức năng quản lý toàn diện việc bảo tồn, tôn tạo và phát huy tác

dụng khu di tích. Khi đó, khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc chỉ còn một số ít các hạng mục công trình: Chùa Côn Sơn, nhà Tổ, Tháp Huyền Quang và khu nhà tăng ni (ở khu Côn Sơn); tam quan đền, hai nhà Thành các và đền Chính (ở khu Kiếp Bạc). Các hạng mục này, nhìn chung đã và đang bị mối mọt, dột nát, xuống cấp nghiêm trọng. Các điều kiện cần thiết cho việc tổ chức bảo vệ và phát huy giá trị khu di tích lúc này cũng thật đáng quan ngại: Hạ tầng cơ sở của khu di tích như đường, điện, bến bãi... hầu như chưa có gì; tình hình an ninh trật tự trong khu vực khá lộn xộn, bất ổn định; lực lượng cán bộ, nhân viên ban đầu chỉ có 13 biên chế, vừa thiếu, vừa yếu về trình độ, lại phải chia ra quản lý ở hai khu di tích, cách xa nhau 6 - 7km... Thật là vừa mừng, vừa lo.

Cần ngoảnh nhìn lại thực tế ấy, để hôm nay chúng ta có thể bước đầu khẳng định rằng: Từ năm 1994 đến nay, bằng sự nỗ lực phấn đấu của các thế hệ cán bộ, công nhân viên Ban quản lý di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc, được sự quan tâm chỉ đạo của Bộ Văn hoá - Thông tin, của Tỉnh uỷ, Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân tỉnh Hải Dương, Sở Văn hoá - Thông tin;

* TRƯỞNG BAN QUẢN LÝ DI TÍCH CÔN SƠN - KIẾP BẠC, HẢI DƯƠNG

Nguyên Tổng Bí thư Trung ương Đảng Lê Khả Phiêu, Chủ tịch Mặt trận Tổ quốc Phạm Thế Duyệt, Bí thư Tỉnh ủy Hải Dương Nguyễn Thị Kim Ngân tham gia lễ hội đền Kiếp Bạc.

Ảnh: BQLDT Côn Sơn - Kiếp Bạc

với sự kết hợp trong công tác của Ủy ban nhân dân 3 xã: Cộng Hoà, Hưng Đạo, Lê Lợi, lại được các ban, ngành trong tỉnh, cùng nhân dân địa phương tận tình giúp đỡ, công tác quản lý, bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc nói chung đã thu được nhiều thành tựu quan trọng.

1 - Công tác quản lý, bảo tồn, tôn tạo di tích

Ngay sau khi được thành lập, Ban quản lý di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc đã tổ chức nghiên cứu xây dựng quy hoạch, kế hoạch trùng tu, tôn tạo di tích giai đoạn 1995 - 2000 trình các cấp có thẩm quyền để phân kỳ thực hiện. Các cuộc hội thảo khoa học - thực tiễn để lấy ý kiến các nhà khoa học của tỉnh và Bộ Văn hoá - Thông tin làm căn cứ xây dựng các dự án đã được tổ chức. Đội ngũ cán bộ của Ban cũng đã hết sức năng động, sáng tạo trong quá trình vận động để tranh thủ cao nhất sự ủng hộ, giúp đỡ của các cấp, ngành và nhân dân thập phương nhằm tạo ra nguồn lực vật chất, tinh thần ngày một dồi dào, đa dạng, phục vụ có hiệu quả cho

việc triển khai các dự án bảo vệ và phát huy giá trị khu di tích. Nhờ đó, mới sau 10 năm, "bộ mặt" khu di tích đã có nhiều thay đổi tích cực.

Từ năm 1994 đến năm 2000, hoàn thành giai đoạn 1 kế hoạch trùng tu chống xuống cấp khu di tích, xây dựng hạ tầng cơ sở. Các hạng mục công trình được trùng tu, tôn tạo gồm:

- Tiền đường chùa Côn Sơn, Nhà bia, sân chùa, toà Thiêu hương, Thượng điện, nhà Tổ, tháp tổ Huyền Quang (Đăng Minh bảo tháp); toà Tiền tế đền Kiếp Bạc, toà Trung tử, Hậu cung, Tả hữu Thành các, 36 gian giải vũ và sân đền Kiếp Bạc.

- Xây dựng hạ tầng cơ sở khu di tích gồm: Cải tạo mở rộng khuôn viên khu di tích; xây dựng đường điện 35KV và trạm biến áp 189KVA, đường nội bộ, bãi đỗ xe; xây trạm bơm chống úng 1000m³/h và tu bổ đê sông Thương (khu vực gần với di tích)...

Từ năm 2000 đến nay, được sự quan tâm đầu tư của Trung ương và của tỉnh, tại Côn Sơn đã và đang xây dựng - hoàn thiện đền thờ Anh hùng dân tộc - danh nhân văn hoá thế giới

Nguyễn Trãi, với 22 hạng mục công trình; đền thờ quan Đại Tư đồ Trần Nguyên Đán và nhà bia trên nền nhà cũ Nguyễn Trãi, Thạch Bàn; khôi phục Ngũ Nhạc linh từ; làm đường lên núi Ngũ Nhạc... Hiện nay, để phục vụ cho việc quản lý, tu bổ, tôn tạo và phát huy bền vững giá trị văn hoá vật thể và phi vật thể khu di tích, được sự đồng ý của Bộ Văn hoá - Thông tin và Ủy ban nhân dân tỉnh Hải Dương, Ban quản lý di tích đang tổ chức thực hiện và khẩn trương hoàn thành vào đầu năm 2006 Quy hoạch tổng thể khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc giai đoạn 2005 - 2020.

Nhìn tổng thể, các hạng mục công trình tu bổ, tôn tạo và xây dựng trong mười năm qua đều đạt yêu cầu về chất lượng, kỹ thuật, mỹ thuật, hoà nhập cảnh quan chung của di tích, được các nhà chuyên môn và nhân dân đánh giá tốt.

2 - Công tác bảo vệ, giữ gìn an ninh trật tự

Đây là nhiệm vụ có nhiều khó khăn, phức tạp nhất trong công tác quản lý ở cả hai di tích Côn Sơn và Kiếp Bạc. Vì còn một số điểm chưa thống nhất giữa cơ quan chuyên môn và tổ chức, cá nhân ở địa phương về quản lý di tích và do tác động từ mặt trái của cơ chế thị trường, nên việc quản lý các nguồn thu ở di tích đã xuất hiện những nhận thức và diễn biến phức tạp. Vì thế, trong thời gian qua, có những lúc việc phối hợp giữa Ban quản lý di tích và địa phương trong công tác bảo vệ an ninh trật tự chưa được tốt. Mặt khác, do chỉ quan tâm tới lợi nhuận từ kinh doanh dịch vụ, một số kẻ xấu đã lợi dụng không gian thiêng của di tích để hoạt động mê tín dị đoan, tranh giành khách, ép giá bán hàng nhằm thu lời bất chính..., gây nên nhiều ảnh hưởng tiêu cực tới tình hình an ninh trật tự. Thêm vào đó là việc, khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc nằm trên địa hình phức tạp (rừng, núi, sông, hồ), tiếp giáp 3 tỉnh Quảng Ninh, Bắc Ninh, Bắc Giang lại nằm cạnh đường giao thông thuỷ bộ đi các tỉnh rất thuận lợi..., mỗi mùa lễ hội có hàng vạn chục du khách hành hương về đây, nên nhiều kẻ xấu cũng thường về đây gây rối an ninh trật tự ở khu di tích, nhưng việc theo dõi, xử lý lại thật nan giải.

Dưới sự chỉ đạo sát sao của Ủy ban nhân dân tỉnh, Sở Văn hoá - Thông tin, trong 10 năm qua, Ban quản lý di tích và chính quyền địa

Nguyễn Khắc Minh: *Bảo vệ, phát huy giá trị văn hóa khu...*

phương cùng các cơ quan hữu quan đã tổ chức thực hiện nhiều đề án, kế hoạch, ban hành nhiều văn bản, quy chế về công tác an ninh trật tự, bảo đảm an toàn cho di tích. Nhờ đó, lĩnh vực công tác khó khăn, phức tạp này đã được triển khai giải quyết một cách hiệu quả: Các công trình kiến trúc, hệ thống đồ thờ của di tích không bị thất thoát, hư hại; bảo đảm an toàn cho hàng triệu lượt người và phương tiện của nhân dân về tham quan, hành lễ, bảo vệ an toàn tuyệt đối cho các đồng chí lãnh đạo Đảng và Nhà nước trong những dịp các đồng chí về thăm di tích, dâng hương tưởng niệm. Đội bảo vệ di tích đã kết hợp với lực lượng công an và nhân dân địa phương xử lý kịp thời nhiều vụ việc gây rối ở di tích; dập tắt hàng chục vụ cháy rừng. Các hiện tượng tiêu cực trong kinh doanh dịch vụ đến nay cơ bản đã được giải quyết. Công tác tuyên truyền trong nhân dân về vinh dự và trách nhiệm bảo vệ di tích nói chung, giữ gìn an ninh trật tự, bảo vệ cảnh quan khu di tích nói riêng cũng được Ban quản lý di tích và chính quyền địa phương thường xuyên phối hợp triển khai với nhiều hình thức sáng tạo, hiệu quả. Kết quả là, hơn 10 năm qua, cùng với thành tích đạt được trong công tác tu bổ, tôn tạo di tích, tình hình an ninh, trật tự ở khu vực Côn Sơn - Kiếp Bạc đã có nhiều chuyển biến tốt đẹp, không gian linh thiêng và môi trường văn hoá ở khu di tích được giữ gìn và phát huy, đáp ứng nguyện vọng của nhân dân sở tại và du khách gần xa.

3 - Xã hội hoá hoạt động tu bổ, tôn tạo di tích

Trong quá trình hoạt động, từ kinh nghiệm thực tiễn, Ban quản lý di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc đã nhận thức ngày càng đầy đủ, đúng đắn về vị trí, vai trò của xã hội hóa hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di tích, đồng thời tiến hành nhiều biện pháp nhằm triển khai trên thực tiễn nhiệm vụ công tác này: Xây dựng bộ máy tổ chức chặt chẽ, hợp lý; xây dựng quy chế hoạt động, quản lý tài chính, tiếp nhận nguồn công đức; quy định rõ nhiệm vụ, quyền hạn cho từng cán bộ, nhân viên về tinh thần trách nhiệm phục vụ du khách; tuyên truyền sâu rộng trong nhân dân về công tác đóng góp xây dựng di tích; xây dựng mối quan hệ mật thiết với các tổ chức xã hội, các "cơ cánh" (đoàn lễ) của nhân dân ở các địa phương trong và ngoài nước để

vận động công đức... Vì thế, nguồn kinh phí nhân dân đóng góp cho tu bổ di tích, trong đó khá đáng kể là nguồn tiền công đức, công đức hàng năm không ngừng tăng. Nguồn thu này đã được Ban quản lý sử dụng đúng mục đích theo quy định của Luật Tài chính. Từ năm 2004 đến nay, nhiều hạng mục công trình bằng nguồn vốn do nhân dân đóng góp đã hoàn thành, như: Sân đá, tường bao nội tự đền Kiếp Bạc, dậu đá nhà Bạc đền Kiếp Bạc, sân Tiễn đường chùa Côn Sơn, cải tạo toà Tiễn đường chùa Côn Sơn. Năm 2006, sẽ tôn tạo 2 dãy hành lang chùa Côn Sơn, khu tạo soạn đền Kiếp Bạc... Tổng kinh phí của các dự án trên ngót 10 tỷ đồng.

Cùng đó, để việc nhân dân công đức hiện vật vào di tích được đúng mục đích, Ban đã chú ý hướng dẫn, thuyết phục cho khách nên công đức cái gì có ý nghĩa và phù hợp nhất đối với di tích, đồng thời giới thiệu cơ sở sản xuất truyền thống có uy tín, chất lượng để khách tự đặt làm (việc thanh toán do người công đức và thợ sản xuất thoả thuận; Ban chỉ quy định về mẫu hiện vật, giám sát, nghiệm thu). Do đó, người công đức rất phấn khởi, toại nguyện với việc công đức của mình, mà các hiện vật công đức của nhân dân đều đạt chất lượng cao về kỹ, mỹ thuật. Trong số các hiện vật này, đáng chú ý là có đến hơn 80% hệ thống câu đối, đại tự, đồ thờ ở đền thờ Nguyễn Trãi, chùa Côn Sơn và đền Kiếp Bạc là do nhân dân công đức.

4 - Phối hợp với chính quyền và nhân dân địa phương trong công tác quản lý, bảo vệ di tích

Nhìn chung, trong những năm qua, sự phối hợp giữa Ban quản lý di tích với chính quyền và tổ chức đoàn thể của các xã sở tại để thực hiện tốt nhất nhiệm vụ bảo vệ và phát huy giá trị khu di tích - niềm tự hào của quê hương này, đã được thể hiện hết sức sinh động, hiệu quả các hoạt động thực tiễn, đặc biệt là trên một số lĩnh vực: Tổ chức lễ hội, quản lý đất đai, xử lý vi phạm xâm hại di tích; đảm bảo an ninh, xử lý các vụ gây mất trật tự và các tệ nạn xã hội trong khu vực di tích; sắp xếp tổ chức các hoạt động dịch vụ; tổ chức trông giữ phương tiện giao thông của du khách... Ban quản lý di tích đã thống nhất với Ủy ban nhân dân các xã sở tại xây dựng nhiều văn bản pháp quy phạm pháp luật trình các cấp có thẩm quyền phê

duyet và tổ chức thực hiện; tổ chức cho đoàn thanh niên, công đoàn của Ban kết nghĩa với địa phương, tuyên truyền và phát động các phong trào thi đua bảo vệ an ninh, trật tự, giữ gìn vệ sinh môi trường, xây dựng nếp sống văn hoá tại di tích; tổ chức giao lưu, sinh hoạt văn hoá, văn nghệ, thể thao với các nhà trường, đoàn thể của địa phương. Mặt khác, xuất phát từ trách nhiệm và tình cảm của mình, Ban cũng đã tích cực tham gia và đóng góp vật chất tinh thần cho các hoạt động đoàn thể, xã hội ở địa phương (quỹ khuyến học, quỹ xoá đói giảm nghèo, quỹ từ thiện, tặng quà các gia đình thương binh liệt sĩ...).

Từ các việc làm trên, mối quan hệ giữa Ban quản lý di tích với chính quyền, các đoàn thể và cộng đồng cư dân địa phương không ngừng được tăng cường, trở thành khối đoàn kết, thống nhất và hợp tác chặt chẽ trong quá trình thực hiện nhiệm vụ chung là bảo vệ và phát huy giá trị khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc một cách tốt nhất, hiệu quả nhất.

5 - Công tác nghiên cứu tuyên truyền

Mặc dù biên chế thiếu, đội ngũ cán bộ làm công tác nghiên cứu, tuyên truyền còn non trẻ, nhưng Ban đã đặc biệt quan tâm đào tạo xây dựng đội ngũ và tổ chức thực hiện công tác nghiên cứu, tuyên truyền phát huy tác dụng di tích. Một số công trình nghiên cứu khoa học tuyên truyền, giới thiệu di tích đã được hoàn thành, như: Tìm hiểu dòng họ Nguyễn Trãi sau vụ án Lệ Chi Viên 1442, Đền Mông Sơn Thích Thực trong lễ hội chùa Côn Sơn, Di sản văn hoá Hán Nôm Côn Sơn - Kiếp Bạc, sưu tầm xây dựng hồ sơ hệ thống di tích ở Côn Sơn - Kiếp Bạc, sưu tầm lễ hội cổ truyền Côn Sơn - Kiếp Bạc... Nhiều hoạt động khác thuộc lĩnh vực này cũng đã được Ban triển khai, như: Phối hợp với Bảo tàng Hải Dương, Viện Khảo cổ, Bảo tàng Lịch sử Việt Nam, tổ chức các đợt nghiên cứu khai quật khảo cổ học trong khu vực di tích; kết hợp với Đài Truyền hình Trung ương, Báo Văn hoá, Đài Truyền hình tỉnh, Báo Hải Dương, Báo Hải Phòng ra những chuyên đề, phim tài liệu, phóng sự... quảng bá, tuyên truyền cho di tích. Kết quả của những hoạt động đó không chỉ trực tiếp cung cấp cơ sở khoa học cho việc bảo tồn và phát huy giá trị di tích một cách bền vững, mà còn góp phần nâng cao lòng tự hào, ý thức trách nhiệm của cộng đồng nhân dân địa

phương, của du khách đối với Côn Sơn - Kiếp Bạc, một di sản văn hóa thiêng liêng của quê hương, đất nước.

6 - Mấy vấn đề đặt ra

Những tồn tại cần khắc phục

Khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc trải rộng trên diện tích ngót 10km², gồm hàng chục di tích, với nhiều loại hình, phân bố trên một địa hình, cảnh quan phức tạp, thuộc địa bàn quản lý của nhiều đơn vị khác nhau, nhưng đến nay vẫn chưa có quy hoạch tổng thể để xác định định hướng, nhiệm vụ trước mắt và lâu dài cho việc quản lý, bảo vệ và phát huy giá trị của khu di tích. Cho nên, trong nhiều năm qua và hiện nay, công tác quản lý di tích gặp rất nhiều khó khăn trong việc quản lý đất đai, quản lý rừng, quản lý cảnh quan và không gian, quản lý nguồn thu ở di tích, quản lý lễ hội, quản lý các di tích khảo cổ học, xây dựng các dự án trùng tu, tôn tạo di tích, kể cả công tác phân cấp quản lý di tích... Những khó khăn và tồn tại đó đã đưa tới hệ quả là:

- Việc tranh chấp quản lý di tích, quản lý nguồn thu, quản lý đất đai... từng xảy ra, đã được các cấp chính quyền xử lý, nhưng một số việc vẫn chưa được giải quyết triệt để khiến cho quan hệ giữa Ban quản lý di tích với địa phương, với các nhà sư chùa Côn Sơn có lúc còn thiếu gắn kết trọn vẹn.

- Chưa có bản đồ phân vùng quy hoạch khu di tích, cho nên chưa quản lý được triệt để việc xây dựng các công trình cao tầng của nhân dân cũng như việc quản lý các di tích khảo cổ học, làm ảnh hưởng đến cảnh quan và kế hoạch phát triển lâu dài khu di tích (mặc dù đã có khoanh vùng bảo vệ trong hồ sơ xếp hạng di tích, Ủy ban nhân dân tỉnh đã có công văn quy định về việc xây dựng cơ bản trong khu vực di tích).

- Công tác trùng tu, tôn tạo di tích, do thiếu quy hoạch, nên gặp nhiều khó khăn trong các bước lập và thực hiện dự án, một số ít công trình mới làm xong chưa lâu đã bị phá bỏ vì không phù hợp, gây lãng phí.

- Việc phân cấp, hoạch định không gian di tích chưa có, tình trạng nhiều ngành tham gia xây dựng ở khu vực di tích như: Giao thông, đề điều, thủy lợi, ban quản lý rừng, ngành điện... Đây cũng là vấn đề khó khăn cho hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di tích.

Một số biện pháp giải quyết trước mắt

- Hoàn thành việc xây dựng quy hoạch tổng thể để đảm bảo cho công tác bảo vệ và phát huy giá trị các di sản văn hoá vật thể và phi vật thể của khu di tích ở giai đoạn hiện nay và tương lai được thực hiện đúng định hướng, kế hoạch, theo một lộ trình phù hợp với yêu cầu khoa học và thực tiễn. Trên cơ sở đó, từng bước đưa khu di tích Côn Sơn - Kiếp Bạc trở thành một quần thể hoàn chỉnh, có khả năng bảo tồn, phát huy giá trị phục vụ phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội của tỉnh.

- Phân cấp và tổ chức quản lý thống nhất di tích từ tỉnh - huyện - xã và các đơn vị hữu quan trên địa bàn; ban hành các chế tài cụ thể đảm bảo cho việc thực thi công tác bảo vệ và phát huy giá trị di tích có hiệu quả, hiệu lực trong thực tiễn.

- Xây dựng và triển khai kế hoạch phối hợp liên ngành giữa: Văn hoá - Thông tin, Du lịch, Nông nghiệp phát triển nông thôn, Giao thông, Thủy lợi, đặc biệt là với chính quyền và nhân dân địa phương, tạo ra sự đồng thuận phối hợp thực hiện các nhiệm vụ, dự án để phát huy giá trị khu di tích.

- Tập trung giải quyết đồng bộ các giải pháp nhằm không ngừng nâng cao hiệu quả hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị khu di tích thường nhật và lâu dài: củng cố, nâng cao chất lượng mọi mặt của tổ chức bộ máy Ban quản lý di tích; xây dựng đội ngũ cán bộ có đủ khả năng hoàn thành mọi nhiệm vụ; đổi mới công tác quản lý hoạt động tu bổ, tôn tạo di tích, tổ chức lễ hội, quản lý tài chính; tuyên truyền, hướng dẫn, phát động nhân dân làm tốt công tác xã hội hoá các hoạt động ở di tích; tham mưu thường xuyên và kịp thời cho các cấp chính quyền và ngành văn hoá thông tin trong công tác quản lý di tích; chú trọng công tác đào tạo cán bộ nguồn, cán bộ nghiên cứu khoa học; không ngừng củng cố tổ chức Đảng, công đoàn, đoàn thanh niên thuộc Ban quản lý di tích, làm cơ sở vững chắc hoàn thành các nhiệm vụ được giao./